

preteren. Voor Rauter was hij 'ein Mann der kein Herz gekannt hat' – maar wat kon men, aldus Rauter, van iemand die bij de Jezuïeten in de leer geweest was, anders verwachten?¹ Christiansen sprak in gelijke geest over hem: 'ein eiskalter Jesuit'.²

Zelfs voor de mensen met wie hij dagelijks contact had, vormde zijn politiek beleid (of wat zij daarvoor hielden) een ondoorzichtig geheel. 'Er spielte', zei na de oorlog het hoofd van zijn kabinet, 'auf einem Klavier mit vielen Tasten . . . Wenn ich mit ihm sprach, hatte ich immer das Gefühl als wenn eine Wand von Glas zwischen uns wäre.'³ De Nederlander prof. dr. G. A. S. Snijder, een vurig adept van de SS-ideologie, die verscheidene meer persoonlijke gesprekken met Seyss-Inquart had kunnen voeren, peilde dieper: de indruk van talmen die de *Reichskommissar* maakte en die nog door 'een zekere schuchterheid in zijn optreden versterkt werd', was slechts schijn – beter: een houding die in het 'schmutzige Geschäft der Politik' (Seyss-Inquarts woorden!) goed van pas kwam; maar hij had, aldus Snijder, 'een doelbewuste, sterke persoonlijkheid en een zeer actief intellect'.⁴ Intelligent was hij, zonder twijfel. Ook had hij een verfijnd gevoel voor toneel en speciaal voor muziek; 'eindeloos' kon hij samen met Wimmer platen uit Bachs *Matthaus-Passion* draaien.⁵ Bruckner was een van zijn favorieten; en midden in de oorlog (augustus '41) maakte hij nog tijd vrij voor de *Salzburger Festspiele* waar hij naar zijn geliefde Mozart kon luisteren.⁶

De levensstijl die hij nastreefde, was er een van adellijke ingetogenheid. Het grootste deel van de bezettingstijd woonde hij, beschermd door detachementen van de *Ordnungspolizei* en van de *Reichssicherheitsdienst*, op het landgoed 'Clingendael' aan de Wassenaarse kant van Den Haag, een fraaie, uit 1670 daterende buitenplaats; het gebouw werd in mei '40 niet bewoond: de eigenaresse was eind '39 overleden. Al had Seyss-Inquart dan in de met koningin Wilhelmina geassocieerde Ridderzaal zijn inauguratie laten voltrekken – het denkbeeld om een der koninklijke paleizen te gaan bewonen, wees hij wijselijk af.⁷ In huize 'Clingendael' liet hij enkele verbouwingen aanbrengen; herfst '40 ging hij er wonen. Hij leefde er, gemeten aan wat hem mogelijk geweest was, uiterst eenvoudig. Ook de ontvangsten die hij

¹ N. W. Posthumus en L. de Jong: Verslag tweede gesprek met H. A. Rauter (30 jan. 1947), p. 12 (Doc I-1380, h-3). ² H. M. Hirschfeld, 19 nov. 1960. ³ L. de Jong en A. E. Cohen: Verslag gesprek met H. Piesbergen (12 april 1949), p. 6 (Doc I-1318, a-2). ⁴ G. A. S. Snijder: 'Dr. A. Seyss-Inquart' (juli 1946), p. 7 (Doc I-1564, b-6). ⁵ Neuman: *Arthur Seyss-Inquart*, p. 122. ⁶ Rijkscommissariaat, telexberichten, regestenlijst XIII, p. 18. ⁷ Ook van de z.g. koninklijke trein maakte hij geen gebruik; de Nederlandse Spoorwegen richtten voor hem een eigen rijtuig in (brief, 6 sept. 1971, van de Nederlandse Spoorwegen).